

899.969.1

ჭ 15

სახსრუნი

მიმართება

19
25
ილია ჭავჭავაძე

რეული ლექსები

№ 1

1926 წ.

ბამოცამლობა
«ქართული წიგნი»
ტფილისი

უნივერსალური სახალხო ბიბლიოთეკა
№ 1.

ილია ჭავჭავაძე

რჩეული ლექსები

გამომცემლობა
«ქართული წიგნი»

თბილისი

1925 წ.

ს. ს. მ. უ. ს. პოლიგრაფტრესტის 1-ლი სტამბა, პლენ. პრ. № 91.

მთავარლიტი № 1776. შეკვ. № 504/128. დაიბეჭდა 3000

«В труде проходит жизнь его
И не приносит ничего.»

I

გოლვიან დღესა ტფილისშია შუა ბაზრისკენ
მე ჩამივლია... ჩემო მუშავ, მინახეხარ შენ
კედელთან მწოლი; მხურვალე მზე ზედ დაგყურებდა,
ჩუმი ლილინი შენი ხშირად გულს მიწყლულებდა.
ნადვლიან ხმაში სულ ისმოდა შენი ცხოვრება,
დღიურ ლუკმისთვის ტანჯვა, შრომა და მწუხარება.
ვინა ხარ შენა, ჩემო ძმაო? სიღამ მოსულხარ?
ბატონის მათრახს ვერ გაუძეო, გამოქცეულხარ,
მოშორებულხარ ჯალაბობას, შენსა სახლ-კარსა,
მინდორს მამეულს და შეჩვეულს მიწასა, წყალსა?
თუ უნებლიეთ გადმოგტყორცნა მუხთალმა ბედმა,
ან მოგიტაცა სხვა კაცზედა მაცდურ იმედმა?
აქ სად მოსულხარ?.. რაც დაჰკარგე და რაც დასტოვე,
მის მაგიერი ტფილისშია აბა რა ჰპოვე?..

II

აი ტვირთ-ქვეშა მოკაკულხარ, საბრალოვ, შენა!
ოფლი წურწურით პატიოსან შუბლით გელვრება,
შეგუბებულის სულის ისმის დაღლილი კშენა,
მიხვალ, საწყალო, ტომარის მუხლთემ გეკეცება!..

ვინ შეგებრალეbs?... აგერ მოჰქრის დიდკაცის დროშკა,
 შენს პირდაპირა იგი მორბის დაუდევნელად,
 აგერ წამოგწვდა, დაგეჯახა,—და, როგორც კოკა,
 შენ—კერძო ღვთისა—არ დაგინდო დასამსხვრეველად...
 შენ გარდიქეცი ტომართურთ და გამვლელ ხალხმა
 მაგ შენ ყოფაზედ იწყო უგრძნოდ მაღლა ხარხარი...
 რასც მაშინ ჰგრძნობდი, ყოველი სთქვა მწუხარმა თვალმა:
 შენს ღუმელშია იყო ღვთისა რისხვისა ზარი!
 იმავ ღუმელით მიხველ, წევა დაუწყე ტვირთსა,
 ძარღვნი გაღურჯდნენ შენს სახეზედ, თითქო სკდებიან,
 სწევ, ვერ ეწევი,—გეკარგება შენ საზრდო ღღისა...
 ხალხი გიყურებს—და არავინ არა გშეელიან!..

III

აჰა, მიხვედი, მიუტანე ტვირთი პატრონსა,
 რუსულ ფარაჯის კალთით შუბლზე იწმენდავ ოფლსა,
 განივრად იძვრის დიდი მკერდი სიგრძელშია,—
 იცდი, საწყალო!—შენი ლუკმა იმის ხელშია!..
 ხშირად ამ ლუკმის მთლად მოცემაც იმას შენთვის ჰშურს,
 ხშირად ფასს გიკლებს, შიშველს, მშიერს, მწყურვალს, უბედ-
 „ნუ მიტეხ ლუკმას,—ეუბნები,—ღმერთსაც შეხედე! [ურს...
 მე ეგე ლუკმა პირუტყვსავით ზიდვით ვიყიდე“.
 შენ უღონო ხარ... და უღონოს კაცი იბრიყვებს,
 მდიდარს მეტს მისცემს, შენ კი გროშზედ შეგევაჭრება,
 ვისაც არ უჭირს, მას გააძღობს,—და შენ კი გიკლებს,
 შენ, რომელსაცა ერთის გროშით დღე გემატება.
 ეგრეთ დასჯილი უსამართლოდ ბევრჯერ წამოხვალ
 და, თუ დაღამდა, თავთ დაიდებ ერთგულ კურტანსა
 და სადმე ქვებზედ მიეგდები იმ ფიქრით, რომ ხვალ
 ისევ ამ-რიგად განაგრძელებ უღმრთო შრომასა.

შენს სიცოცხლესა დააღამებ ესრეთს შრომაში,
 კაცი კაცურად ვერ იცხოვრებ ვერც ერთსა დღესა...
 მერე, ვინ იცის, რომელ ქოხში, რომელ .სარდაფში
 დაუწყებ ბრძოლას სასიკვდილოდ მოსულსა სენსა.
 მარტო ეგდები და ლეიბად გექნება ნამჯა
 და სახურავად, თუ კი მოგყვა, რუსის ფარაჯა!
 მარტო იცოცხლებ და მარტოცა, ძმაო, მოჰყვდები!
 ჯალაბი შენი ვერ დაგასხამს მდულარე ცრემლსა,
 ვერ დაგტირებენ საბრალონი შენი შვილები,
 ამაოდ მათკენ სიკვდილის ჟამს გაიწვდი ხელსა.
 მოჰყვდები და მსწრაფლ ჩაგჰედავენ საკაცეშია,
 უცრემლოდ, ძმაო, ჩაგიშვებენ სამარეშია!
 ეგრეთ უბრალოდ გაფუჭდები,—და ჩვენ ხსოვნასა
 არაფერი არ მოაგონებს შენს «აქ» ყოფნასა.

12 ივლისი, 1860 წ.
 პავლოვსკი.

* * *

მესმის, მესმის სანატრელი
 ხალხთ ბორკილის ხმა მტვრევისა!
 სიმათლის ხმა ქვეყნადა ჰქუხს
 დასათრგუნელად მონობისა.

აღმიტაცებს ხოლმე ის ხმა
 და აღმიგზნებს იმედს გულში...
 ღმერთო, ღმერთო! ეს ხმა ტკბილი
 გამაგონე ჩემს მამულში!

29 ივლისი, 1860 წ.
 პავლოვსკი.

„გადი-გამოდი, გუთანო,
ღირლიტავ, ბანი უთხარო.“

ერთს ბედ ქვეშა ვართ, ლაბავ, მე და შენ,
წილად გვარგუნეს შავი მიწა ჩვენ.
ერთგულად გვიმოთ ჭაპანი ჩვენი,
უსიხარულოდ დავლიოთ დღენი,
ბელტი ბელტზედა გადმოვაწვინოთ
და შრომის ოფლი მიწას ვაწვინოთ.
ნუ დამიღონდი!.. შენი უღელი
ჩემს უღელზედა არ არის ძნელი:
მეც შენებრ მიწას დავყურებ თვალით,
რადგანაც ზეცა წამართვეს ძალით;
შენებრ მეც მელის მიწა ვით მსხვერპლსა,
სიკვდილის შემდეგ დასავიწყელსა.
შენ პირუტყვი ხარ და მე მეტყველი?!..
ეგ, ჩემო ლაბავ, ნუ შეგშურდება...
რად მინდა ხმალი, თუნდ იყოს მჭრელი,
თუ სიმართლისთვის დამიჩლუნგდება?
აბა რას გვარგებს ჩვენ ის გუთანი,
რომე აჩეჩოს მარტო მიწანი
და არ მოსთხრიდეს ძირით იმ ბალახს,
რომელიც უშლის თესლსა ამოსელას?
მე ჩემის ჭირის, ჩემის წუხილის,
ჩემის კაცობის გულის დუდილის
სიტყვანი გულში მებადებთან,
მაგრამ გულშივე უხმოდ ჰკედებიან.

შენ ვერ გაიგებ მეტყველის ტანჯვას,
როცა სიტყვასა მართალს გულში ჰკლავს!..
აქ, მენდე, ლაბავ, ჩემი უღელი
შენს უღელზედა უფროა ძნელი.
მაშ რა გაღონებს?.. გასწი ჰპანსა
და გაიტანე გუთანი ბოლოს,
ნუ უღალატებ ძველს ამხანაგსა,
ის შენ აცხოვრე, მან შენ გაცხოვროს!..

4 ივნისი, 1858 წ. პეტერბურგი.
(1863 წ. *)

*) ამ ლექსის პირვანდელი ვარიანტი დაწერილია 4 ივნისს 1858 წლისა, ხოლო აქ მოთავსებული ბოლო რედაქცია თარიღდება 1863 წლით.

(კობეჟის დაცემის დღე)

ტვირთმძიმეთ და მაშვრალთ მხსნელი
დიდი ღროშა დაიშალა...
კვლავ ქვეყნისა მზაგრავ ძალამ
იგი ღროშა დასცა დაბლა.

კვლავ ეწამა მოყვასთათვის
საოცარი იგი ერი,
კვლავ დაიდგა დიდ წამების
მან გვირგვინი მშვენიერი.

კვლავ ქვეყნისთვის დაიღვარა
წმინდა სისხლი წამებულის,
კვლავ დამარცხდა დიდი საქმე
ყოველად მხსნელის სიყვარულის.

კვლავ ძირს დასცეს იგი მცნება,
ქვეყნის ხსნად მოვლინებული,
რომლისთვისა თითონ ღმერთი
იყო ტანჯულ და ჯვარცმული.

კვლავ შეფერხდა ისტორია,
განახლების შესდგნენ ძალნი,
და კვლავ დღესასწაულობენ
გამარჯვებულნი მტარვალნი.

29 მაისი, 1871 წ.

სამშობლო მთებო! თქვენი შვილი განებებთ თავსა,
 მაგრამ თქვენ ხსოვნას ვერ მივცემ მე დავიწყებასა:
 თქვენ ჩემთან ივლით გაუყრელად, ვით ჩემი გული
 თქვენთან, ჰე, მთებო, ბუნებითა შეუღლებული!
 მახსოვს, ყრმა ვიყავ ძლივს მოსული გონს და ცნობასა,
 როს სიდიადე თქვენი მგვრიდა კანკალს, ჟრჟოლასა...
 იგი არ იყო შიშის ჟრჟოლა, შიშის კანკალი,
 იგი არ იყო ძვრა გულისა მფრთხალი და მხდალი. [ლღეს
 მე თრთოლით ვსჭვრეტდი ლაჟვარდ ცაზედ თქვენსა სიმა-
 და შევნატრიდი ყმაწვილურად თქვენს ზემო მხარეს;
 სადაც ღრუბელნი ვერ ჰბედავდნენ შიშით სრბოლასა,
 სადაც ისმენდით ამაყადა გრიგალთ ქროლასა,
 სადაც წეროთა ქარავანი, ცას დაღუპული,
 თქვენ თავთან იყო თითქმის ძლივ-ძლივ გასწორებული,—
 იქ მე ვნატრობდი, ყმაწვილ ყრმობის სიმარტივეთა,
 ფრენას და ტანტალს თქვენს საშინელ გრიგალივითა.
 ვნატრობდი ხოლმე, რომ ვეხვიო სუბუქსა ქარსა,
 ან თავისუფალ არწივისა ძლიერსა ფრთასა,
 რომ აღმოვფრინდე და შევეხო თქვენს ამაყ თავსა.

როცა ჰღმუოდნენ ხევში მძვიფრნი სასტიკნი ქარნი,
 ვითარ მრისხანე დაჭრილ ლომთა საშიშნი ხმანი,
 ვითა ფოთილი—ისე ვთრთოლდი, ვუგდებდი რა ყურს,
 იმ ხმებში ვგრძნობდი მე რალაცას ნაცნობს, მშობლიურს.

თუ მაშინ ყრმისთვის უცხო იყო თავმოწონება,
აწ მომწონს თავი, მეგობრებო, რომ დაბადება
თქვენ შორისა მხვდა, ბუნებისა თქვენის ვარ შვილი,
გრიგალთა, მეხთა, ქუხილთ შორის ქართულად გაზრდილი.
როს ყმაწვილური მწუხარება ჩემს ყმაწვილურს გულს [დულს,
სჩავრაავდა ხოლმე, თქვენ-წინ ვლვრიდი ჩემ ცრემლთ ნაკა-
თქვენ შეგჩიოდით, შეგტიროდით, თუმც კი იმ ჩემს ცრემლს,
როგორცა ეხლა, ისე მაშინ არ სცემდით ნუგეშს...
და ეს აჩრდილნი საოცნებელთ წარსულთა წამთა
ჩემს სიკვდილამდე მემარხება გულშია ღრმათა!..

რა-რიგ მიყვარდით, მეგობარნო ჩემ ყმაწვილ ყრმობის,
და აწ მაშორებს თქვენთან ვალი ამ წუთის-სოფლის,
მომავლის ბედი გაყრას ითხოვს ჩემგან მსხვერპლად,
და რას მომთხოვდა უარესსა დასასჯელადა?!
ყოველი ნაბიჯი ჩემის ცხენის თქვენთან მაშორებს,
ყოველი წუთი გკარგავს თქვენა და მეც მობოლებს...
აგერ თქვენც ჰქრებით თან-და-თანა... თქვენსა მწვერვალსა
ძლიეს ვარჩევ... წუთიც!.. მხოლოდლა ვსჭერეტ ციაგსა ცასა.
ამაოდ ვებრძვი მანძილსა და ჰაერის სისქეს
და მოუსვენრად ვატანტალე მწუხარს თვალსა ჩემს!..
თქვენი მწვერვალნი აღარ სჩანან და მშვენიერად ცას
აღარ უმკობენ ერთნაირსა ციაგსწამარას!..

მშვიდობით, ჩემნო, თვალში ცრემლით განებებთ თავსა...
უცხოეთიდა მკლავ მოგაწვდენთ ჩემს გულს და თვალსა;
კვლავ გაგიღიმებთ შორ კვეყნიდამ თქვენ ჩემი სული,
და დამიწყებცა სიყვარულით ფეთქასა გული.

1857 წ.

მთვარე მიცურავს დინჯადა ცაზედ
და თვის მკრთალ სხივთა ჰყრის ქვეყანაზედ;
მძინარ სოფელსა კამარა ცისა
თვის სიმშვიდითა არ უფრთხობს ძილსა.
ყოველი ჰჩუმობს გარშემო ჩემსა,
სძინავთ ნიავეთა, სძინავთ ფოთლებსა,
ყველა ტკბილ ძილში ბედითა სტკბება,
ყველას მშვიდობა გარს ეფინება,—
და მხოლოდ ჩემი ურვით მოკლული
შემომტირის მე მწუხარედ გული...
მისთვის ხომ არა, რომ ვსკვრეტ სხვა ზეცას,
სხვათა უფერულთ ვარსკვლავთა დენას?
თუ მოაგონდა, რომ ერთხელ მეცა
ეგრეთ დამცქერდა სამშობლოს ზეცა,
ზეცა სულ სხვა ფრად გაბრწყინებული
და სულ სხვა რიგად დამშვიდებული.

23 ივლისი, 1858 წ.
ტიარლვეო.

ქართველის ღედას

აწმყო, შობილი წარსულისაგან,
არის მშობელი მომავლისა.
ლ ე ი ბ ნ ი ც ი.

ქართველის ღედაო! ძუძუ ქართველისა
უწინ მამულსა უზრდიდა შვილსა;
ღედის ნანასთან ქვითინი მთისა
მას უმზადებდა მომავალ გმირსა...
გაჰკრა ის ღროცა!.. დიდმა ნალევლმა,
კირთების ქვეშე დაჩაგრულ ბედმა,
სრულად მოგიკლა სიცოცხლის ძალა,
თვით შენი შვილიც ჩრდილად შესცვალა.
მითხარ,—სადღაა მამა-პაპური
მხნეობა, ხმალი, მკლავი ქველური,
სახელისათვის ამაყი თრთოლა,
მამულის მტერთან მედგარი ბრძოლა?
მას ნულარ ესტირით, რაც დამარხულა,
რაც უწყალის ღროთ ხელით დანთქმულა;
მოვიკლათ წარსულ დროებზედ დარდი...
ჩვენ უნდა ესდიოთ ეხლა სხვა ვარსკვლავს,
ჩვენ უნდა ჩვენი ვშვათ მყოობადი,
ჩვენ უნდა მივსცეთ მომავალი ხალხს...
აქ არის, ღედავ, შენი მაღალი
დანიშნულება და საღმრთო ვალი!

აღზარდე შვილი, მიეც ძალა სულს,
საზრდოდ ხმარობდე ქრისტესა მცნებას,
შთააგონებდე კაცთა სიყვარულს,
ძმობას, ერთობას, თავისუფლებას,—
რომ სიკეთისთვის გული უთრთოდეს
და მომავლისთვის ბედთა ბრძოდეს...
მენდე, მიიღებს ნერგს შენგან დარგულს
და მოგვცემს ნაყოფს ვით კაცი კაცურს.
დედავ! ისმინე ქართველის ვედრება:
ისე აღზარდე შენ შვილის სული,
რომ წინ გაუძღვეს ჭეშმარიტება,
უკან ჰრჩეს კვალი განათლებული.

15 დეკემბერი, 1858 წ.

პეტერბურგი.

ნანა, შვილო, ნანინა!
 ნეტა რამ შეგაშინა?
 რაზედ შეჰკრთი, მტირალნი
 რისთვის მომაპყარ თვალნი?
 ჯერეთ ხომ შენი ბედი,
 გრძნობა წინამორბედი
 არ უხატავს მაგ შენს თვალს
 ქართველთადმი ღვთიურს ვალს!..

მაშ რალამ შეგაშინა?
 ნანა, შვილო, ნანინა!

ჯერ მინამ ხარ ყმაწვილი,
 მინამ დრო მოგესწრება,
 ისწრაფე, შვილო, ძილი,
 ისწრაფე განსვენება!
 მოვა დრო, გაიზრდები,
 მკლავი გაგიმაგრდება,
 შვილო, ყრმობის სიზმრები
 ბრძოლაზედ გაგეცვლება.

არ შემიდრკე მაშინა,
 ნანა, შვილო, ნანინა!

ჰნახავ ჩვენ ბედშობას,
ძველს ერთობას დაკარგულს,
ჩვენსა წამხდარს გმირობას
და მამულს დაობლებულს...
აინთე ცეცხლით გული,
მტერსა დაეცი მეხად,
ან, ვით შვილი ერთგული,
დააკვდი მამულს მსხვერპლად!

არ შემიდრკე მაშინა,
ნანა, შვილო, ნანინა!

დედათა გული ჩვილი
მამულისთვის მაგრდება,
რად მინდა იგი შვილი,
თუ მისთვის არ მოჰყვდება!
ვისაც ძე არ შეუკლავს,
როს მამულს სჭირებია,
შვილო, იმ ვაგლახ დედას
შვილი არ ჰყვარებია!

მე ისე არ წავხდები,
ნანა, შვილო, ნანები!

ჩემის მამულისათვის
მე ჩემს ძუძუს გაწოვებ,
მისი სიკეთისათვის,
გაგწირავ და გაბრძოლებ...
მას დედის ძუძუ ტკბილი
შხამადაც შერგებია,
მამულისთვის სიკვდილი
ვისაც დაზარებია!..

შენ ისე არ წახდები,
ნანა, შვილო, ნანები!

აჲცოდე, ეგ სიკვდილი
მეტი დიდი რამ არი!
უკვდავი არის შვილი
მამულისთვის მომკვდარი!
მამულს მიგცა ზეცამა
და, თუ ზედ დააკვდები,
ნუგეშ-იცეს დედამა,
რომ კაცი კაცად ჰკვდები.

ნუგეშს ვიცემ მაშინა,
ნანა, შვილო, ნანინა!

სიკვდილის წამში მამულს,
შვილო, შენ გაუღიმებ,
რომ სისხლს მისგან მოცემულს
მასვე გმირებ უბრუნებ.
აღსრულები ღიმილით—
რომ მამულს არ უმტყუნე,
და შენ შენის სიკვდილით
მის სიკვდილი დასთრგუნე.

გაიხარებ მაშინა,
ნანა, შვილო, ნანინა!

თუ ეგრე შენ მოჰკვდები,
ნუ გინდა ნურა ძეგლი,
ისეც უკვდავ იქნები,
ვით ღედის შენის ცრემლი!
ჩემი ნანა ეს არი,
შვილო, მას უერთგულე,
რაც მე სიტყვით გითხარი—
შენ საქმით აღმისრულე!
ნანა, მამულის მსხვერპლო,
პაწაწინა ქართველო!

13 აპრილი, 1859 წ.
პეტერბურგი.

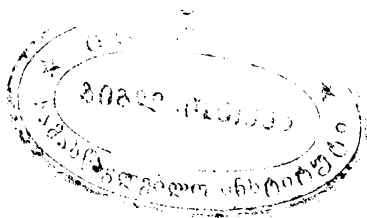
ელეგია

მკრთალი ნათელი საესე მთეარისა
მშობელს ქვეყანას ზედ მოჰფენოდა
და თეთრი ზოლი შორის მთებისა
ლაქვარდ სივრცეში დაინთქმებოდა.

არსაიღამ ხმა, არსით ძახილი!..
მშობელი შობილს არრას მეტყუოდა,
ზოგჯერ-კი ტანჯვით ამოძახილი
ქართველის ძილშია კვნესა ისმოდა!

ვიდექ მარტოკა... და მთების ჩრდილი
კვლავ ჩემ ქვეყნის ძილს ეალერსება...
ოხ, ღმერთო ჩემო! სულ ძილი, ძილი,
როსლა გველირსოს ჩვენ გაღვიძება?!...

4 ივნისი, 1859 წ.
პეტერბურგი.

დაკარგული ედემი

ვის უნახავს ის ედემი შლილი,
სადაც ისე ტკბილ არ არის ძილი,
როგორც ტკბილია გამოღვიძება;
სადაც ბუნების თავისუფლება
მონებას, როგორც უხმო ყვედრება,
ცოცხალ ფშვენითა უყენებს თვალსა;
სად დაუკარგავს მშვენიერ ხალხსა
იმ თვით ედემში თვისი ედემი?
ვის უნახავს ის სამშობლო ჩემი?..

26 დეკემბერი, 1859 წ.

აგერ რაზმიდამ ისკუპა ყარაბაღულმა მერანმა,
შორსა გაჰფანტა თრთოლით ხმა მისმა რახტისა ჟღერამა.
მიჰქრის, მიფრინავს, მიჰეჰავს, უკან მისდევს მტერისა ბუქი,
მასზედ ჰზის ივერიელი ჭაბუკი ვინმე ჩაუქი.
აგერ უეცრად რაღაცამ ჰაერში გაიკრიალა,
თურმე მან თოფი თავისი შეაგდო, შეატრიალა,
მერე ლამაზად ხან მარცხნივ, ხან მარჯვნივ გადმოწვებოდა,
ხან ცხენიდანა ხტებოდა, ხან ზედვე შეჰფრინებოდა.
შვენოდა იგი ჭაბუკი ცხენზედა ვით ალვა რგული,
მაგრამ მე მის მჭვრეტელს ნაღვლით ამერია სული, გული...
ვსთქვი თუ, ვისთვის შენ კისკასოჲ, ვისთვის იჩენ სიმარდესა
შენი რაა, რომ ამშვენებ შენს დამლუპველს ოსმალეთსა
შენს სიმარდეს, სიჩაუქეს ქართლი შენი არ დაჰყურებს,
მეფე შენი თავის ქებით ჭაბუკს გულს არ გიხალისებს!..

ჲ ნოემბერი, 1860 წ.
პეტერბურგი.

დედამ რომ შეილი გაზარდოს,—
ემაგრე ჩვენისთანაო;
ძმურად გამოსადეგნი ვართ
ყველგან და ყველასთანაო.

ლხინში მოლხინეს მოვულხენთ,
ჭირში მოჭირნეს ვუშველით;
ფიქრის, საქმის, შრომის დროსა
ბრძენსაც არ დაეუვარდებით.

დიდს არ გავექვლვინებით
და მხარს მივსცემთ პატარასა;
ძალას გულდაგულ დაეხედებით,
და თაყვანს ვსცემთ სამართალსა.

წინ წასვლაში არ დავიხვევთ,
არ გავეწირავთ უკან რჩომილს:
ჩვენც ვიციით, რომ შეველა უნდა
უღონოსა და დავგრდომილს.

უანგაროდ მივალთ წინა,
მარტო ის გვაქვს გულში ფიქრად,
რომ წინანი უკანასთვის
უნდა იქმნენ გზად და ხიდად.

მამულისა შვილნი ჩვენც ვართ
და მიტომ ვზრდით ჭაბუკს სულსა,
რომ ოდესმე გამოვადგეთ
დაობლებულს ჩვენს მამულსა.

მაგრამ ეხლაც საჭმით, სიმხნით
სხვას არც ჩვენ დავუვარდებით;
ბრძოლად რომ მამულმა გვიხმოს,
ეხლაც კი გამოვადგებით.

ეგრე გამოსადეგნი ვართ
ყველგან და ყველასთანაო;
თუ დედამ შვილი გაზარდოს,—
ემაგრე ჩვენისთანაო.

1860 წ.

გაჯაფცხული

ტყემ მოისხა ფოთოლი,
აგერ მერცხალიც ჭყივის,
ბალში ვაზი ობოლი
მეტის ლხენითა სტირის.

აყვავებულია მდელო,
აყვავებულან მთები;
მამულო საყვარელო,
შენ როსლა აყვავდები?

28 იანვარი, 1861 წ.
პეტერბურგი.

მას აქეთ, რაკი შენდამი ვცან მე სიყვარული,
ჰოი, მამულო, გამიკრთა მე ძილი და შვება!
შენს ძარღვის ცემას მე ყურს ვუგდებ სულგანაბული,
ლამე თენდება ეგრეთ ჩემი და დღე ღამდება.

დაჟინებითა ფიქრი ფიქრზედ მოდის, გროვდება,
გრძნობა გრძნობაზედ შეუპოვრად იძვრის ჩემს გულში,
და მე არ ვჩივი,—მიხარიან, რომ ეგრეთ ჰშრვება
ჩემი ცხოვრება შენსა ფიქრში, შენს სიყვარულში.

მაგრამ, მამულო, ჩემი ტანჯვა მხოლოდ ის არი,
ის არი მხოლოდ სავალალო და სამწუხარო,
რომ შენს მიწაზედ, ამდენ ხალხში კაცი არ არი,
რომ ფიქრი ვანდო, გრძნობა ჩემი განვუზიარო!..

6 აგვისტო, 1861 წ.
ყვარული.

ლ. მაღალაშვილს.

კვლავ ჩემ-წინ მტკვარი მორბის ქუხილით,
ამ ქუხილში ვცნობ მშობლიურს გრგვინვას,
კვლავ ჩემი გული იმავ წუხილით
შეჰკვნესს მღვრიე ზვირთთ მღერითა დენას.

კვლავ განიღვიძეს ჩვეულთა ფიქრთა
და აღმეშალა დიდის ხნის წყლული...
შევკვნეს, შეესტირი მე ამა ზვირთთა,
თითქო მათ შთანთქეს ჩვენი წარსული.

წაგშლიან კვალნი, დროო ნეტარო!
მტვრად აღუგვიხარ საუკუნესა...
მისმინე აჟა, მისმინე, მტკვარო,
იმ დროთ გარდაეც ეს ჩემი კვნესა!

3 ოქტომბერი, [1861 წ.]
ტფილისი.

ჩემო კარგო ქვეყანავ, რაზედ მოგიწყენია!..
აწმყო თუ არა გვწყალობს, მომავალი ჩვენია,
თუმცა ძველნი დაგშორდნენ, ახალნი ხომ შენია...

მათ ახალთ აღვიდგინონ შენ დიდების დღენია,
ჩემო თვალის სინათლევე, რაზედ მოგიწყენია?

წვრილ-შვილნი წამოგესწრნენ ნაზარდნი, გულმტკიცები,
მათის ზრუნვის საგანი შენ ხარ და შენ იქნები,
არ გიმტყუნებენ შენა, თუ-კი მათ მიენდები.

მათის ღვაწლით შეგექმნეს სახე ბედით მთენია,
ჩემო თვალის სინათლევე, რაზედ მოგიწყენია?

მათი გული შენისა ტრფობის ფართო ბუდეა,
მათი გულთა ფიცარი შენი მტკიცე ზღუდეა...
ვერ წაბილწავს მათს გრძნობას სიმუხთლე, სიმრუდეა!

მათ თვის მკერდით შეჰმუსრონ მტერთა სიმაგრენია,
ჩემო კარგო ქვეყანავ, მაშ რად მოგიწყენია?

15 სექტემბერი, 1872 წ.

ბაზალეთისა ტბის ძირას
ოქროს აკვანი არისო,
და მის გარშემო წყლის ქვეშე
უცხო წალკოტი ჰყვავისო.

მწვანეა მუდამ წალკოტი,
არასდროს თურმე არ სკვნება,
ქვეყნისა დროთა ტრიალსა
იგი არ ემორჩილება.

ვერ ერჩის თურმე მის მწვანეს
ვერც სიცხე, ვერცა ზამთარი,
და იმის მზიან ჩრდილებში
მუდამ გაზაფხული არი.

წალკოტის შუაგულშია
ის აკვანი ასვენია,
და ჯერ კაცთაგანს იქ ჩასვლა
არავის გაუბედნია.

მარტო ერთი სირინოზნი
იმ აკვანს გარს ეხვევიან,
მარტო ივინი გრძნეულნი
დასტრფიან და დამღერიან...

ამბობენ,— თამარ დედოფალს
ის აკვანი იქ ჩაუდგამს,
და ერს თვისთა ცრემლთ ნადენით
ტბა კარვად ზედ გადუხურავს.

ამას კი აღარ ამბობენ,—
აკვანში ვინ ჩააწვინა,
ან თვით ერმა თვისი ცრემლი
ზედ ტბად რისთვის დაადინა...

იქნებ, აკვანში ის ყრმა წევს,
ვისიც არ ითქმის სახელი,
ვისაც დღე-და-ღამ ჰნატრულობს
ჩუმის ნატვრითა ქართველი?

თუ ესე არის, ნეტა მას
ვაჟკაცსა სახელოვანსა,
ვისიცა ხელი პირველად
დასწვდება იმა აკვანსა!

თუ ესე არის, ნეტა მას
დედასა სახელდებულსა,
ვინც იმ ყრმას პირველ მიაწვდის
თვის ძუძუს მადლით ცხებულსა!

14 ივლისი, 1883 წ.

მამაო ჩვენო, რომელიცა ხარ ცათა შინა!
მუხლმოდრეკილი, ღმობიერი ვდგევარ შენ-წინა;
არცა სიმდიდრის, არც ღიდების თხოვნა არ მინდა,
არ მინდა ანით შეურაცხ-ფჰყო მე ლოცვა წმინდა...
არამედ მწყურს მე განმინათლდეს ცით ჩემი სული,
შენგან ნამცნების სიყვარულით აღმენთოს გული,
რომ მტერთათვისაც, რომელთ თუნდა გულს ლახვარი მკრან,
გთხოვდე: „შეუნდე;—არ იციან, ღმერთო, რას იქმან!“

17 ივლისი, 1858 წ.
ტიარლევო.

Его стихов пленительная сладость

Пройдет веков завистливую даль

პუშკინი

მისი ლექსი შვევით, ლხენით
ხან მეჯლისში შეჰფრინდება,
გულს ჩაგეკვრის, ჰლალობს, ჰხარობს,
გამღერებს და ამღერდება;

ხან ღონდება ნაზ ქალსავით
უიმედო სიყვარულით,
ხან იფეთქებს ჰაბუკსავით
და განდევნის სევდას გულით;

ხან ბუჩქებში მიმალული
ჰზის მარტო ვით იადონი,
შეჰყეფს ვარდსა გულსაკვდავად
ტრფობის ისრით განაწონი;

ხან ჰრბის ველად, მარტო ჰგალობს
უდაბნოში ვითა მწირი,
შეჰკენეს შავ ბედს ქვეყნისასა,
ქვეყნისათვის ანატირი;

ხან დაჰყურებს ნაღვლიანად,
დაფიქრებით გოგჩის ტბასა
და ემდურის მწევავის მოთქმით
დაუნდობელ დროთ ბრუნვასა...

16 ივლისი, 1860 წ.

პავლოვსკი.

პოეტი

მისთვის არ ვმღერ, რომ ვიმღერო
ვით ფრინველმა გარეგანმა;
არა მარტო ტკბილ ხმებისთვის
გამომგზავნა ქვეყნად ცაში.

მე ცა მნიშნავს და ერი მზრდის,
მიწიერი ზეციერსა;
ღმერთთან მისთვის ვლაპარაკობ,
რომ წარვუძღვე წინა ერსა.

დიდის ღმერთის საკუთხეელის
მისთვის ღვივის ცეცხლი გულში,
რომ ერისა მოძმედ ვიყო
კმუნვასა და სიხარულში;

ერის წყლული მაჩნდეს წყლულად,
მეწოდეს მის ტანჯვით სული,
მის ბედით და უბედობით
დამედაგოს მტკიცე გული...

მაშინ ციღამ ნაპერწკალი
თუ აღმიფეთქს გულში ცეცხლსა,
მაშინ ვიმღერ, მხოლოდ მაშინ
მოგსწმენდ ერსა ცუტანჯვის კრემლსა!

23 ივლისი, 1860 წ.
პავლოვსკი.

ცუდად ხომ მაინც არა ჩაივლის
ეს განწირული სულის კვეთება,
და გზა უვალი, შენგან თელილი,
მერანო ჩემო, მაინც დარჩება.
ნ. ბ. ა. რ. ა. თ. ა. შ. ვ. ი. ლ. ი.

აღარა გვეყვხარ!.. უღმრთო იყო შენი სიკვდილი!
ვინ უწყს, რავდენი საუნჯენი დავმარხეთ ჩენა...
ეგ. მტკიცე გული, სიყვარულის სხივ-ქვეშ გაშლილი,
რაოდენ გრძნობით, ჯერ უთქმელით, ჩვენ ჩაგვეცენა?
ვინ იცის, თანა რაოდენი წარიღე ფიქრნი?
მათ მნიშვნელობა დაგვეკარგა ჩვენ საუკუნოდ...
რაოდენ იმედთ და ნუგეშთა კოკრად ყვავილნი
ჩასჰკნენ შენს გულში განუშლელად ეგრე უღროოდ?
არა დედ-მამა,—მაგ სიკვდილით დაობლდა ერი!..
ვისლა მივანდოთ ჩენი გრძნობა, ტანჯვა და ლხენა?
მაგრამ, პოეტო საყვარელო, ხარ ბედნიერი,
რომ შენი ლექსი თვით სიკვდილშიც არა გკლავს შენა.

აგვისტო, 1860 წ.
პავლოვსკი.

ჩემო კალამო, ჩემო კარგო, რად გვინდა ტაში?
რასაც ვმსახურებთ, მას ერთგულად კვლავ ვემსახუროთ,
ჩვენ წმინდა სიტყვა უშიშარად მოგვფინოთ ხალხში
ბოროტთ საკლავად,—მათ სულთ-ხდომის სეირს ვუყუროთ.

თუ კაცმა ვერ სცნო ჩვენი გული, ხომ იცის ღმერთმა,
რომ წმინდა არის განზრახვა და სურვილი ჩვენი:
აგვიყოლია სიყრმიდანვე ჩვენ ქართველის ბედმა
და დაე გვძრახონ,—ჩვენ მის ძეგლით დავლიოთ ღლენი.

ჩემზედ ამბობენ: „ის სიამებს ქართველისას ამბობს,
ჩვენს ცუდს არ მალავს, ეგ ხომ ცხადი სიძულვილია!“
ბრიყვნი ამბობენ, კარგი გული კი მაშინვე სცნობს—
ამ სიძულვილში რაოდენიც სიყვარულია!

ოქტომბერი, 1861 წ.
ყვარილი.

რე პაპეთეთ, რას ვშვრებოღით

ანუ

საქართველოს ისტორია მეცხრამეტის საუკუნისა

ერთხელ მე და პაპა-ჩემი
ერთს ადგილს შევიყარენით;
ჯერ, როგორც მოგეხსენებათ,
მრავალჯერ დავამთქნარეით.

მერე ვუთხარ: — პაპა-ჩემო!
უწინდელი რამ გვაუწყეთ:
რით ვიდიდეთ თავი ჩვენი,
სახელი რით მოვიხვეჭეთ?

მაგალითებრ, მაშინ, როცა
მიიწურა ქართლის ბედი,
როცა მოგვიკვდა ერეკლე,
ის ჩვენის ქვეყნის იმედი, —

რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოღით?
— შენი მტერი!.. პირლიადა
დავრჩით და ცას შევყუროდით.

მერე, როს მეფე გიორგი
დაჯდა შერყეულსა ტახტზედ,
შინ თვისტომნი აუჯანყდნენ,
წამოასხდნენ მტრადა თავზედ, —
რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოღით?
— ჩვენც ერთმანეთს გულმოდგინეთ
ვწეწდით და ვიწეწებოდით.

მერე, როცა ემაგ წეწვით
მეფეს საქმე გავუჭირეთ
და ქვეყანას ერთგულობა
ჩვენი ურცხვად დავუძვირეთ,—
რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?
—რუსეთისკენ სახვეწნელად
გავრბოდით და გამოვრბოდით.

მერე, როცა საწყალ მეფემ
დაგვიყენა ლეკნი მცველად,
თვის ქონება სრულად დასდვა
ჩვენის ქვეყნის დასახსნელად,—
რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?
—მაღლიერნი მუთაქაზედ
ვიწექით და ვნებივრობდით.

მერე, როცა მოკვდა მეფე,
აიშალნენ მეფეთ ძენი
და ერთმანეთის შურითა
სულ ძირს დასცეს ქართლის ბჰენი,—
რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?
—ჩვენც ლამაზად სულ ყველასა
თვითო-თვითოდ ვღალატობდით.

მერე, როცა დაქსაქსულნი
უცხო ხალხმა ხელთა გვიგდო,
ქართველის ბედი ბურთსავითა
სათამაშოდ წინ გაიგდო,—
რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?
—ჩვენც ყაბახზედ ვაჟკაცურად
ვჯირითობდით, ვბურთაობდით!

მერე, როცა გაგვიჰირდა
ყოფნა უცხოის ხალხის ხელში,
როს საშველად მოწვეულმა
წაგვიჰირა თოკი ყელში,—
რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?
—მაშინ მივხვდით, რომ ყველანი
ერთს ტაფაში ვიწვებოდით.

მერე, როცა ამ წვა-დაგვამ
დღენი ჩვენნი მოგვაწბილა,
ტანჯვა ველარ ავიტანეთ,
სინილისმაც გაგვამხილა,—
რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?
— შერცხვენილნი და დამწვარნი
აქა-იქა ვჩურჩულობდით.

მერე, როცა ეგ ჩურჩული
შეგვიტყვეს, თუ შეგვამცნიეს,
როცა ცხვრისა ფარასავით
მოგვკრიბეს და შეგვამწყვდიეს,—
რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?
— ფერმიხდილნი ბეზლობაში
ერთმანეთს ვეჯიბებოდით.

მერე, როცა მაგ ბეზლობით
ზოგმა თავი გადვირჩინეთ,
ქვეყნისათვის ზრუნვა, ფიქრი
ჩვენ თავიდამ ავიცდინეთ,—
რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?
— მოვყევით და სიხარულით
ყოველ დღე ვბედოვლათობდით.

მერე, როს ბედოვლათობით
საქმე ხელთ არ მოდიოდა,
რაც რამ გვქონდა სულ გავფლანგეთ,
არარა შემოგვდიოდა,—

რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?

-- ერთმანეთს უსინიდიოდ

მამულებს ვეცილებოდით.

მერე, როცა მაგ ცილობით
ერთმანეთი ჩვენ დავლუპეთ,
ერთმანეთის მტრობით ჩვენს სახლს
ცეცხლი ჩვენვე წაუჟიღეთ,—

რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?

— ჭკვიანურად იმ ცეცხლის წინ

ვისხედით და ხელს ვითბობდით.

მერე, როს ხელთ სათბობადაც
ჩვენი სახლი აღარ ვარგდა,
როცა დიდი და პატარა
გალარიბდა, გალატაკდა,—

რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?

— თვით შევსხედით მაღლა თაროს,

დაბლა ყმებსა ტვინსა ვწოვდით.

მერე, როცა ის ყმებიცა
დროთა ბრუნვით ჩამოგვერთვნენ
და ცხოვრების ჩვენის წყარო
მაგ გზობითაც თითქო შესწყდნენ,—

რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?

— მაგას, შვილო, ნუღარ მკითხავ...

ვტიროდით, გიხოცებოდით!..

მერე, როცა მაგ ტირილით
ყმები აღარ დაგვიბრუნდა
და ყმებისა მოშორების
გულს ტკივილი დაგვიყუჩდა,—
რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?
— რალაც ბანკი მოვიგონეთ
და მასზედ ვლაზღანდარობდით.

მერე, როს საშვილიშვილოს
ბანკს უმუხთლა თქვენში ერთმა:
ჩემთვის ბანკი რა ჰკვააო,
არ მომცაო შვილი ღმერთმა,—
რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?
— „Наполеон“-ბა გვასწავლეო,
მთავრობას ვეხვეწებოდით.

მერე, როცა...—კიდევ როცა!..—
აქ გამიწყრა პაპა-ჩვენი:
— შემაწუხე ამდენ კითხვით,
„პოჟოლუსტა“, დამეხსენი.
რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?..
მას ვშვრებოდით, რომ თქვენსავით
უსაქმოდ ვეხეტებოდით.

24 აგვისტო, 1871 წ.

ბედნიერი პატი

ჩვენისთანა ბედნიერი
განა არის სადმე ერი?!
მძიმე ყალბით,
ლამაზ ფალბით
მორთული და მშვენიერი;
უწყინარი,
უჩინარი,
ქედდრეკილი, მადლიერი;
უშფოთველი,
ქვემძრომელი,
რიგიანი, წესიერი;
ყოვლად მთმენი,
ვით ჯორ-ცხენი,
ნახედნი და ღონიერი.

ჩვენისთანა ბედნიერი
განა არის სადმე ერი?!
ყველა უნჯი,
ყველა მუნჯი,
გულჩვილი და ღმობიერი;
თვალაბმული,
თავაკრული,
პირს ლაგამი ზომიერი;
ყველა ყრუი,
ყველა ცრუი,
ქკვადამჯდარი, გულხმეიერი;

მცირე, დიდი
ყველა ფლიდი,
ცულლუტი და მანკიერი.

ჩვენისთანა ბედნიერი
განა არის სადმე ერი?!
მტვერწაყრილი,
თავდახრილი,
ყოვლად უქმი, უდიერი;
უზღუდონი,
გზამრუდონი,
არ გამტანი და ცბიერი;
მტრის არ მცნობი,
მოყვრის მგმობი,
გარეთ მხდალი, შინ ძლიერი;
არ რის მქონე,
არ რის მცოდნე,
უზრუნველი და მშიერი.

ჩვენისთანა ბედნიერი
კიდევ არის სადმე ერი?!

29 აგვისტო, 1871 წ.

ს ა რ ჩ ე ვ ი

I

მუშა	83-
„მესმის, მესმის“	3
გუთნის-დედა	5
კომუნის დაცემის დღე	6
	8

II

ყვარლის მთებს	9
უცხოეთში	11
ქართველის დედას	12
ნანა	14
ელეგია	17
დაკარგული ედემი	18
იანიჩარი	19
ქართველ სტუდენტების სიმღერა	20
გაზაფხული	22
„მას აქეთ, რაკი შენდამი ვცან მე სიყვარული“	23
მტკვრის პირას	24
„ჩემო კარგო ქვეყანავ“	25
ბაზალეთის ტბა	26

III

ლოცვა	28
ალექსანდრე ჭავჭავაძე	29
პოეტი	30
ნიკოლოზ ბარათაშვილზედ	31
„ჩემო კალამო, ჩემო კარგო, რად გვინდა ტაში“	32

IV

„რა ვაკეთეთ, რას ვშვრებოდით“	33
ბედნიერი ერი	38

„ქართული წიგნის“

უნივერსალური სახალხო ბიბლიოთეკა

გამოვიდა და იყიდება

ყველა წიგნის მაღაზიებში:

ილია ჭავჭავაძე. რჩეული ლექსები.	ფასი.	25 კაპ.
„ აჩრდილი.	„ . .	20 კაპ.
„ დედა და შვილი	„ . .	15 კაპ.
რამდენიმე სურათი ანუ ეპიზოდი		
ყაჩაღის ცხოვრებიდან	. .	20 კაპ.
განდეგილი	. .	20 კაპ.
კაცია-ადამიანი?!		60 კაპ.
მგზავრის წერილები	„ . .	25 კაპ.
გლახის ნაამბობი	„ .	60 კაპ.

მთავარი საწყობი:

ტფილისი, „ქართული წიგნის“ კონტორა
ჯორჯაძის (ყოფ. გიორგის) ქ. № 1.